

บทวิพากษ์ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก (พ.ศ.2561-2573)

ข้อค้นพบหลัก

- Roadmap การจัดการขยะพลาสติกของไทยเกิดจากแรงกระตุ้นของเหตุการณ์ผลกระทบภายนอกที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม (negative externality) ในระดับสากล แทนที่จะเป็นความมุ่งมั่นในการบริหารนโยบายสาธารณะของรัฐ (publicity governance) และกระบวนการมีส่วนร่วมทางนโยบายของพลเมืองไทย (society and policy pathway consciousness) ต่อวิกฤตมลพิษพลาสติก การจัดการขยะ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยโดยรวม
- Roadmap การจัดการขยะพลาสติกเป็นเพียงการสร้างสัญลักษณ์ (Rhetorical Symbols) ในทางสากลว่าประเทศไทยเข้าร่วมข้อตกลงระดับภูมิภาคต่าง ๆ เช่น Bangkok Declaration on Combating Marine Debris และ SDG12 ว่าด้วยการสร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมถึง SDG14 ว่าด้วยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน แต่ขาดรูปธรรมและความมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติการภายในประเทศ
- Roadmap การจัดการขยะพลาสติกย้อนแย้งกับเป้าหมายลดก๊าซเรือนกระจกภายใต้แผนที่นำทางการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศ พ.ศ. 2564-2573 (Thailand's Nationally Determined Contribution Roadmap on Mitigation 2021-2030) กล่าวคือ ผลที่คาดว่าจะได้รับใน Roadmap ระบุว่า จะช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกที่ต้องนำไปกำจัดได้ 0.78 ล้านตันต่อปี และเมื่อนำขยะพลาสติกไปเผาจะผลิตไฟฟ้าได้ 1,830 ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมง โดยที่ไม่กล่าวถึง การปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเผาขยะพลาสติก ข้อเท็จจริงคือ การเผาขยะพลาสติก 1 ตัน จะปล่อยก๊าซเรือนกระจก 2,890 กิโลกรัม CO₂ เทียบเท่า ดังนั้น หากนำขยะพลาสติก 0.78 ล้านตัน ไปเผา จะปล่อยก๊าซเรือนกระจก 2.26 ล้านตัน CO₂ เทียบเท่า หรือประมาณร้อยละ 11 ของการประมาณการการลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศด้านการจัดการของเสีย
- หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (extended producer responsibility : EPR) การส่งเสริมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (green consumption) และหลักการ Responsible Production ใน Roadmap การจัดการขยะพลาสติก ขาดรูปธรรม ไม่มีรายละเอียดสนับสนุนการขับเคลื่อน และหน่วยงานรับผิดชอบกำกับดูแลนโยบาย รวมถึงผู้ผลิตสินค้าว่าต้องดำเนินการอย่างไร
- ขาดการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ใน Roadmap การจัดการขยะพลาสติก ส่วนการกำหนดมาตรการลดหย่อนทางภาษี และการให้เงินอุดหนุนเบี้ยต่ำ เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่
- ข้อมูลที่ระบุใน Roadmap การจัดการขยะพลาสติก ไม่สะท้อนภาพรวมของทั้งประเทศ และสถานการณ์และความรุนแรงของปัญหาในระดับพื้นที่ ถึงแม้ว่ากรมควบคุมมลพิษร่วมกับสถาบันพลาสติก จะดำเนินการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูล Material Flow of Plastic ของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลปี 2561 และ 2562 ศึกษาวงจรพลาสติกผลิตภัณฑ์เป้าหมาย แต่ไม่ระบุชัดเจนว่าวัสดุและขยะพลาสติกของแต่ละภาคส่วน และแต่ละพื้นที่มีขนาดของปัญหามากน้อยเพียงใด

บทนำ

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกของไทย พ.ศ. 2561-2573 เกิดขึ้นมาจากแรงกระตุ้นของปรากฏการณ์ 3 อย่าง คือ (1) ปริมาณขยะพลาสติกจำนวนมากในทะเล ซึ่งปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ไม่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดนโยบายมาก่อนหน้านี้ (2) เหตุการณ์การสูญเสียสัตว์ทะเลจำนวนมากที่มีสาเหตุจากการกินขยะพลาสติกเป็นอาหาร ซึ่งในแต่ละปีทั้งที่แฉงนจับได้และไม่ปรากฏสถิติ และ (3) แรงผลักดันจากกลไกกระบวนการโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชี้วัดขยะพลาสติกทางทะเลของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งไทยถูกจัดอันดับให้เป็นประเทศที่มีปริมาณขยะพลาสติกหลุดออกสู่ทะเลมากที่สุดเป็นอันดับ 6 ของโลก

หากพิจารณาเนื้อหาของปรากฏการณ์ดังกล่าว แรงกระตุ้นของการเกิด Roadmap มาจากเหตุการณ์ผลกระทบภายนอกที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม (negative externality) ที่สังคมโลกตระหนัก แทนที่จะเป็นความมุ่งมั่นของการบริหารนโยบายสาธารณะของรัฐ (publicity governance) และกระบวนการมีส่วนร่วมทางนโยบายของพลเมืองไทย (society and policy pathway consciousness) ต่อวิกฤตมลพิษพลาสติก ตลอดจนการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในประเทศโดยรวม

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกของไทย พ.ศ. 2561-2573 ถูกนำเสนอเพื่อเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายของภาครัฐที่ต้องการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการขยะพลาสติกภายในประเทศ โดยวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่การจัดการวัสดุที่จะกลายเป็นขยะพลาสติกก่อนและภายหลังการบริโภค และการผลักดันให้เกิดการใช้ประโยชน์ขยะพลาสติกในห่วงโซ่อุปทาน

อย่างไรก็ตาม ความชัดเจนของเนื้อหา นโยบาย การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการผลักดันให้เกิดเป็นรูปธรรม กลับไม่มีความชัดเจนมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัมฤทธิ์ผลทางสังคมของหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (extended producer responsibility: EPR) และการส่งเสริมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (green consumption)

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดของ Roadmap การจัดการขยะพลาสติกของไทย พ.ศ. 2561-2573 ที่ต้องการต่อเชื่อมการจัดการขยะพลาสติกกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน (circular economy) พบว่า การก่อรูปของระบบเศรษฐกิจยังไม่สามารถตอบสนองต่อการจัดการขยะพลาสติกได้และขาดกลไกเชิงกระบวนการที่จะผลักดันและขับเคลื่อน Roadmap การจัดการขยะพลาสติกสู่เป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกัน การชี้วัดความสำเร็จของ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก มุ่งเน้นการดำเนินการของภาครัฐเป็นหลักซึ่งมีข้อจำกัดและไม่ยืดหยุ่น

Roadmap การจัดการขยะพลาสติก

สาระสำคัญ

กรอบ Roadmap มีเป้าประสงค์ตอบรับต่อพันธะสัญญาคำประกาศระหว่างประเทศ 3 ฉบับ ได้แก่ (1) Bangkok 3R Declaration : Towards Prevention of Plastic Waste Pollution Through 3R and Circular Economy (2) Bangkok Declaration On Combating Marine Debris in ASEAN Region และ (3) ASEAN Framework of Action on Marine Debris รวมถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่เชื่อมโยงตัวชี้วัดที่ SDG12 การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและ SDG14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน

ออกแบบเนื้อหาสาระเชื่อมโยงจากกรอบฐานแนวคิดประกอบด้วย (1) การจัดการพลาสติกตลอดวงจรชีวิต (Life Cycle) (2) หลักการ 3R ลดการใช้ (reduce) การใช้ซ้ำ (reuse) และการนำมาแปรรูปใช้ใหม่ (recycle) (3) หลักการมีส่วนร่วมจากภาครัฐและภาคเอกชน (Public Private Partnership) (4) แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และ (5) ผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะพลาสติก โดยใช้หลักการ Responsible Consumption and Production กำหนดกรอบเวลาการปฏิบัติการ 12 ปี (ปี 2561-2573) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ก้าวสู่การจัดการพลาสติกที่ยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจหมุนเวียน (Moving Towards Sustainable Plastic Management by Circular Economy) แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ปี 2561-2562 ระยะที่ 2 ปี 2563-2565 และระยะที่ 3 ปี 2566-2573

เป้าหมายการปฏิบัติการ

- ลดและเลิก ใช้พลาสติกเป้าหมายด้วยการใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- เลิกใช้ภายในปี 2562 จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ (1) พลาสติกหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (cap seal) (2) ผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ผสมของสารออกซิเจน (oxo) และ (3) ไมโครบีด (microbead) • เลิกใช้ภายในปี 2565 จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ (1) ถูหุ้ความหนาน้อยกว่า 36 ไมครอน (2) กล่องโฟมบรรจุอาหาร (3) แก้วพลาสติก (แบบบาง ใช้ครั้งเดียว) และ (4) หลอดพลาสติก
- นำขยะพลาสติกเป้าหมายกลับมาใช้ประโยชน์ร้อยละ 100 ภายในปี 2570 โดยจะมีการศึกษาและกำหนดเป้าหมายของพลาสติกที่น่ากลับมาใช้ประโยชน์ และส่วนที่เป็นของเสียก็จะถูกนำไปกำจัดด้วยการเผาเป็นพลังงาน

มาตรการปฏิบัติ

- มาตรการลดการเกิดขยะพลาสติก ณ แหล่งกำเนิด ได้แก่ การลดปริมาณขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการปรับปรุงกระบวนการผลิต/ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การบรรเทาผลกระทบให้กับผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์พลาสติกเป้าหมาย (สร้างแรงจูงใจทางภาษี) การศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบของผลิตภัณฑ์ทดแทนพลาสติก/พลาสติกชีวภาพกับพลาสติกทั่วไปแบบใช้ครั้งเดียว การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและสนับสนุนการออกแบบเชิงนิเวศน์ (Eco-Design) ผลิตภัณฑ์พลาสติก การส่งเสริมให้มีการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุและผลิตภัณฑ์ ทดแทนพลาสติกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนเงินลงทุนเพื่อการผลิตพลาสติกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการจัดทำฐานข้อมูล Material Flow of Plastic ของประเทศไทย
- มาตรการลดเลิกใช้พลาสติก ณ ขั้นตอนการบริโภค ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการหลีกเลี่ยงการบริโภคพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว 7 ชนิด การลดเลิกใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวในห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านสะดวกซื้อ การลดเลิกใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวในหน่วยงานราชการ กำหนดกฎ/ระเบียบ/ข้อปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและการขนส่งทางทะเลเพื่อป้องกันการทิ้งขยะลงสู่ทะเลและการกำหนดนโยบายการจัดการขยะพลาสติกภายใต้ความร่วมมือระหว่างประเทศ มาตรการจัดการพลาสติกหลังการบริโภค ได้แก่ การสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับท้องถิ่นในการคัดแยกขยะมูลฝอย การส่งเสริมสนับสนุนระบบการนำพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ด้วยระบบ Circular Economy การส่งเสริมให้มีการนำขยะพลาสติกมาผลิตเชื้อเพลิงขยะ (Refuse Derived Fuel : RDF) การเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานให้กับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพรับซื้อของเก่า การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบการ หรือชุมชน หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพลาสติกที่ดี การควบคุมการนำเข้าเศษพลาสติกจากต่างประเทศ และ การพัฒนานโยบายเฉพาะเพื่อการจัดการขยะพลาสติก

หน่วยงานขับเคลื่อน

- หน่วยงานส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงคมนาคม กระทรวงพลังงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมประชาสัมพันธ์
- หน่วยงานระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้ประกอบการธุรกิจ ได้แก่ สถาบันพลาสติก กลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติก สมาคมอุตสาหกรรมพลาสติกไทย สภาอุตสาหกรรมพลาสติก ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้ประกอบการธุรกิจ และผู้ให้บริการ
- ภาคประชาสังคม ผู้บริโภคและประชาชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ลดปริมาณขยะพลาสติกที่ต้องนำไปกำจัดประมาณ 0.78 ล้านตันต่อปี และประหยัดงบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอยประมาณ 3,900 ล้านบาทต่อปี
- ประหยัดพื้นที่รองรับและกำจัดขยะมูลฝอย พลาสติก โดยการลด คัดแยก และนำขยะ พลาสติกกลับมาใช้ใหม่ จะช่วยประหยัดพื้นที่ฝังกลบประมาณ 2,500 ไร่ สามารถลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เท่ากับ 1.2 ล้านตัน CO₂ เทียบเท่า ถ้านำขยะพลาสติกไปเป็นพลังงานจะก่อให้เกิดพลังงาน 1,830 ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมง หรือเป็นเชื้อเพลิงสำหรับ โรงไฟฟ้าขนาด 230 เมกะวัตต์
- ประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการผลิต เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้วัตถุดิบใหม่ได้ 43.6 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นน้ำมันดิบประมาณ 7.54 ล้านบาร์เรล คิดเป็นมูลค่าประมาณ 30,000 ล้านบาท

เส้นทางอันยาวนานของ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก

มลพิษพลาสติกไม่ใช่ปัญหาใหม่ของสังคมไทย ในช่วง 4-5 ทศวรรษที่ผ่านมา ขยะพลาสติกเป็นวัสดุที่สร้างความเสียหายให้กับการบริหารจัดการขยะของไทยมาโดยตลอด

วัสดุพลาสติกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจของไทยนับตั้งแต่การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและพลาสติกในประเทศช่วงทศวรรษ 2520 ที่เปลี่ยนการนำเข้าพลาสติก มาสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมพลาสติก

ขยะพลาสติกที่ถูกหีบยกขึ้นเป็นที่รู้จักกันมาก คือ ขยะพลาสติกอุดตันทางน้ำทำให้เกิดน้ำท่วม เมือง และปริมาณขยะพลาสติกในแม่น้ำลำคลองจำนวนมาก ที่ผ่านมา ขยะพลาสติกไม่ได้ถูกหีบยกขึ้นเป็นประเด็นของการบริหารจัดการอย่างจริงจัง โดยภาพรวมถูกรวมเข้ากับการบริหารจัดการขยะทั่วไป

ปัจจุบัน วัสดุพลาสติกกลายเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ป็นองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์และสินค้าต่าง ๆ มลพิษพลาสติกจึงขยายตัวมากขึ้น มีข้อสังเกตว่า การบริหารจัดการขยะพลาสติกยังจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องวงแคบ ทั้งที่จริง พลาสติกเป็นอุตสาหกรรมการผลิตที่มีโครงข่ายผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง

ในระดับโลก มลพิษพลาสติกเริ่มปรากฏมาเกือบ 3 ทศวรรษ หลายประเทศในสหภาพยุโรปได้มีมาตรการทางเศรษฐกิจและสังคมออกมากกระตุ้นและบังคับให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคต้องร่วมรับผิดชอบต่อมลพิษพลาสติกจากการผลิตและการบริโภค ในระบบเศรษฐกิจ เช่น มาตรการกำหนด มาตรฐานการใช้วัสดุพลาสติกในอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น

ในประเทศไทย มีการหีบยกประเด็นมลพิษพลาสติกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่ไม่มีการนำเสนอ นโยบายและมาตรการใด ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหา จนกระทั่ง การนำเสนอมลพิษพลาสติกในทะเลที่ประเทศไทยถูกจัดว่าเป็น 1 ใน 10 ประเทศที่มีส่วนสำคัญ บทความของ Jambeck et. al. (2015) ประมาณว่าประเทศไทยปล่อยขยะพลาสติกสู่ทะเลประมาณ 0.15 - 0.41 ล้านตันต่อปี อย่างไรก็ตาม

ตัวเลขการประมาณการดังกล่าว ภาคอุตสาหกรรมพลาสติกไทยแย้งว่ามีวิธีการประมาณการอย่างไร และใช้ฐานข้อมูลใดๆที่นำมาสู่การชี้วัด¹

บทความของ Jambeck et. al. (2015) นำมาสู่กระบวนการจัดการของหลายประเทศทั่วโลก มีการประชุมและกระบวนการปรึกษาหารือหลายครั้ง ประเทศไทยนำเอาวาระมลพิษพลาสติกในทะเล ตั้งแต่ปี 2558-2560 แต่เนื่องจากไม่มีแรงกดดันทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างหนักหน่วง ทำให้ทางการไทยจึงไม่ลงมือทำอะไรมากนัก จนกระทั่งการประชุมคณะรัฐมนตรีในเดือน เมษายน 2561 นายกรัฐมนตรีมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจัดทำ Roadmap การจัดการขยะพลาสติกขึ้น

ในแง่ของกรอบเวลา หลังจากวาระเนื้อหา Roadmap การจัดการขยะพลาสติกถูกยกร่างเสร็จในเดือน มีนาคม 2562 และผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีในเดือนเมษายน 2562 โดยปรับแก้ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนแม่บทการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติในเดือน สิงหาคม 2562 แต่แผนปฏิบัติการที่กำหนดกรอบพันธกิจ บทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน และงบประมาณที่รองรับการปฏิบัติงานตาม Roadmap นั้นกว่าจะผ่านกระบวนการพิจารณา ของคณะกรรมการปฏิรูป สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและมติคณะรัฐมนตรี ก็ ล่วงเลยมาถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ² ทั้งนี้ แผนปฏิบัติการดังกล่าวกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการระยะที่ 1 ระยะเวลา 3 ปี ระหว่างปี 2563-2565 ซึ่ง ณ ปัจจุบัน(สิงหาคม 2564) เวลาได้ล่วงผ่านกว่าครึ่งทางของแผนปฏิบัติการระยะที่ 1 แล้ว

ทั้ง Roadmap และแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการขยะพลาสติกดังกล่าว เป็นกรอบที่กำหนด ทิศทางการขับเคลื่อนนโยบายของไทยในระยะ 12 ปี แต่ใช้ระยะเวลาดำเนินการมาแล้ว 3 ปี การปฏิบัติการในระยะต่อไปอีก 9 ปี ที่เหลือยังไม่ได้กำหนดว่าจะมีการปฏิบัติการอย่างไร และ จะมีความต่อเนื่องหรือไม่ รวมถึงการจัดการขยะพลาสติกในทะเลอย่างครอบคลุมทั้งหมด

ขั้นตอนและกระบวนการใช้ระยะเวลายาวนานนี้ ทำให้ Roadmap การจัดการขยะพลาสติกไม่ สอดรับการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มที่มีพลวัตสูงของมลพิษพลาสติก

¹ รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการบริหารจัดการขยะพลาสติก ครั้งที่ 1/2562

² กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. เอกสารนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี 15 กุมภาพันธ์ 2564. ร่างแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2563-2565) หน้า 13-14.

บทวิเคราะห์ของกรีนพีซ

นโยบายทับซ้อน

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ผลักดันให้เกิดแผนแม่บท การบริหารจัดการขยะของไทยฉบับที่ 1 ตั้งแต่ปี 2546 แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมา แผนแม่บทดังกล่าวขาดการนำเสนอเข้าสู่กระบวนการพิจารณาใช้เป็นกรอบนโยบาย ต่อมาในปี 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ(คสช.) สั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำ Roadmap และแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะของประเทศโดยประกาศใช้ Roadmap การบริหารจัดการขยะ และแผนแม่บทฯ ในปี 2558 กำหนดระยะเวลา 6 ปี (พ.ศ. 2558-2563) แม้จะมีการอ้างอิงถึง ขยะพลาสติก แต่ไม่มีกำหนดไว้ในเนื้อหาสาระของการปฏิบัติการ

เมื่อพิจารณาถึงแผนบูรณาการงบประมาณตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา การบริหารจัดการขยะได้รับการจัดสรรงบประมาณโดยรวมไม่เกิน 3,000 ล้านบาท รวมถึงยังไม่มีการจัดสรรงบประมาณปฏิบัติการเพิ่มเติมตาม Roadmap การจัดการขยะพลาสติกกำหนดไว้ตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นมา

การบริหารจัดการขยะยังมีแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564
- แผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 20 ปี
- นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579
- แผนแม่บทด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากขยะและของเสียอันตรายของประเทศ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)
- ยุทธศาสตร์การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เชิงบูรณาการ
- แผนแม่บทการจัดการขยะติดเชื้อ พ.ศ. 2561-2564
- แผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2560-2564
- แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2562
- แผนแม่บทรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2558-2593
- แผนที่นำทางการลดก๊าซเรือนกระจกของประเทศ ปี พ.ศ. 2564-2573
- แผนปฏิบัติการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 20 ปี พ.ศ. 2560-2579
- แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการควบคุมการเผาในที่โล่ง (ที่นำเสนอประกาศใช้มานาน)

การที่ประเทศไทยมีนโยบายและแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมจำนวนมากและซ้ำซ้อน การที่ภาคนโยบายให้ความสำคัญหรือไม่ต่อนโยบายและแผนแต่ละฉบับ และการที่ทรัพยากรบุคคลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องรับผิดชอบหลายนโยบาย ตลอดจนแผนงบประมาณที่ไม่ได้รับการจัดสรร ส่งผลให้ Roadmap การจัดการขยะพลาสติก ไม่อาจบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ การกำหนดแนวทางการขอรับการจัดสรรงบประมาณจำเป็นต้องอ้างอิงแผน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) หาก Roadmap ไม่ได้ถูกกำหนดเชื่อมโยงกับทั้ง 2 แผนดังกล่าว ก็ยากที่จะได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ขาดความเชื่อมโยง

วาระเนื้อหา นโยบาย(policy agenda) ของ Roadmap การจัดการขยะพลาสติกไม่ต่อเนื่อง ขาดความเชื่อมโยงกับการจัดการขยะพลาสติก ในทะเล (marine debris) และไม่ปรากฏเนื้อหาตัวชี้ วัด ใน Bangkok Declaration on Combating Marine Debris และ SDG12 สร้างหลักประกัน ให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมถึง SDG14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเลและทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกกำหนดกรอบการมีส่วนร่วมผ่าน Public Private Partnership ซึ่งคับแคบเกินไป ขณะที่ประเด็นการมีส่วนร่วม รวมถึงการบริหารจัดการขยะโดย ภาครัฐ (การบริการสาธารณะต่างๆ) ควรมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ในฐานะผู้บริโภค

โดยมี 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิด Public-Community- Partnership: PCP และแนวคิด Public-Private-Community-Partnership : PPCP ซึ่งเปิด พื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการลงทุนในการพัฒนา การบริการ และการ ร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดย่อยเพิ่มเติมคือ People-Private-Public- Partnership ซึ่งเน้นการพัฒนาเชิงชุมชนร่วมสร้าง (community engagement)

เมื่อพิจารณาเครื่องมือที่ใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Roadmap การจัดการขยะพลาสติก เสนอหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย(Polluter-Pay-Principle : PPP) หลักการ PPP มุ่งสร้าง ความรับผิดชอบผ่านการจ่ายค่าความเสียหายจากมลพิษของผู้บริโภค ผู้บริโภคยิ่งก่อมลพิษ มาก ยิ่งต้องจ่ายมาก

จากประสบการณ์ของหลายประเทศพบว่า เครื่องมือตามหลักการ PPP ดังกล่าวก่อให้เกิดการปิดความรับผิดชอบต่อปัญหามากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคพิจารณาว่าตนเองได้จ่ายค่ามลพิษแล้ว ภาระที่ต้องช่วยดูแลหรือบำรุงรักษาสິงแวดล้อมที่ดีจึงถูกผลักภาระให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ขณะเดียวกัน หลักการ PPP ที่กำหนดมูลค่าการจ่ายที่เก็บจากผู้บริโภคที่ก่อมลพิษ ในบางกรณี มูลค่าการจ่ายดังกล่าวต่ำกว่าต้นทุนของการจัดการมลพิษ

ทศวรรษที่ผ่านมา มีการนำเสนอหลักการผู้รับประโยชน์เป็นผู้จ่าย(Beneficiary Pays Principle:BPP)³เป็นหลักการที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้บริโภคเปลี่ยนพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อภาระที่ได้รับผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้รับจะมากกว่าความรับผิดชอบต่อภาระ ตัวอย่างเช่น การนำขวดพลาสติกกลับมาขายคืน การนำขวดมาแลกเงินมัดจำคืน เป็นต้น ซึ่งการได้รับมูลค่าผลประโยชน์จะมีมูลค่ามากกว่าต้นทุนที่เกิดขึ้น หรือถึงแม้ว่าต้นทุนการจัดการของแต่ละบุคคลจะสูงกว่าผลประโยชน์ที่แต่ละบุคคลจะได้รับ แต่ละบุคคลจะตัดสินใจจากผลประโยชน์ที่จะได้รับ โดยไม่ได้คิดถึงต้นทุนโดยรวม (full cost) ที่มีต้นทุนที่วัดไม่ได้ (intangibile cost) ผ่องอยู่ในต้นทุนโดยรวม

ขาดข้อมูลพื้นฐานที่สาธารณะชนเข้าถึงได้

ถึงแม้ว่า กรมควบคุมมลพิษร่วมกับสถาบันพลาสติก ดำเนินการศึกษาและจัดทำฐานข้อมูล Material Flow of Plastic ของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลปี 2561 และ 2562 ศึกษาวงจรพลาสติกผลิตภัณฑ์เป้าหมาย โดยสะท้อนภาพรวมของทั้งประเทศ แต่ข้อมูลดังกล่าวไม่สะท้อนถึงปัญหาและความรุนแรงของมลพิษพลาสติกในระดับพื้นที่

เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะพลาสติก เราจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลที่สาธารณะชนเข้าถึงได้ ซึ่งรวมถึงปริมาณการผลิตและการใช้วัสดุพลาสติกในระบบเศรษฐกิจ บัญชีรายชื่อของผู้ผลิตต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ใครเป็นผู้เล่นหลักในการรวบรวมและจัดการการนำส่งวัสดุพลาสติกกลับสู่อุตสาหกรรม วัสดุและบรรจุภัณฑ์พลาสติกถูกนำสู่การใช้ของแต่ละภาคส่วนอย่างไร และปริมาณขยะพลาสติกและการใช้พลาสติก ในแต่ละ พื้นที่ เป็นต้น

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกประมาณการว่า “...การบริโภคพลาสติกรวมภายในประเทศ 5.281 ล้านตัน สัดส่วนการใช้พลาสติกเพื่อผลิตบรรจุภัณฑ์ (packaging) 2.331 ล้านตัน (41.4 %) ซึ่งเป็นการใช้งานระยะสั้นหรือใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-Use Plastic : SUP) ซึ่งก่อให้เกิด ขยะมากที่สุด ได้แก่ ถูกร้อน ถูงเย็น ถูงหูหิ้ว หลอดพลาสติก โดยมีขยะพลาสติกเกิดขึ้นภายหลัง การบริโภคประมาณ 1.93 ล้านตัน มีการนำขยะพลาสติกกลับไปใช้ประโยชน์ประมาณ 0.39 ล้านตัน (ร้อยละ 20.21) ส่วนที่เหลือตกค้างและก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม 1.51 ล้านตัน (ร้อยละ 78.24) และหลุมฝังกลบสิ่งแวดล้อม 0.03 ล้านตัน (ร้อยละ 1.55)...”

³ หลักการผู้รับประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiary Pays Principle: BPP) มีหลักการสำคัญคือ ผู้ได้รับประโยชน์จากสินค้าและบริการควรต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนทั้งหมด ในการผลิตสินค้าและบริการนั้น ในทางปฏิบัติหลักการดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างกลไกสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า การจ่ายค่าตอบแทนสำหรับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม (Payment for Environmental Services: PES) ซึ่งเป็นธุรกรรมที่คู่สัญญา 2 ฝ่ายคือ ผู้รับบริการหรือผู้ได้ประโยชน์กับผู้ให้บริการหรือผู้ทำหน้าที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ร่วมกันโดยสมัครใจ มีการกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือบริการที่ผู้ให้บริการส่งมอบที่ชัดเจน โดยผู้ได้ประโยชน์จะจ่ายค่าบริการเมื่อผู้ให้บริการทำหน้าที่หรือส่งมอบบริการได้ตามที่ตกลงกันไว้ในอัตราที่สมเหตุสมผล ทั้งนี้ผู้รับบริการหรือผู้ให้บริการอาจมีจำนวนมากกว่าฝ่ายละหนึ่งรายก็ได้ (Wunder, 2005, pp. 3-4) คัดลอกจาก <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom21/05-01-02.html>. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2564.

เมื่อพิจารณาถึงค่าเฉลี่ยต่อคน หมายความว่า การบริโภคพลาสติกรวมภายในประเทศ เท่ากับ 80.02 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.22 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน) เป็นการบริโภคพลาสติกเพื่อผลิตบรรจุภัณฑ์ เท่ากับ 35.32 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.10 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน) ขยะพลาสติกเกิดขึ้นภายหลังการบริโภค เท่ากับ 29.24 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.08 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน) มีการนำขยะพลาสติกกลับไปใช้ประโยชน์ประมาณ 5.91 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.02 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน) ส่วนที่เหลือตกค้างและก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม เท่ากับ 22.88 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.06 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน) และหลุดรอดสู่สิ่งแวดล้อม 0.45 กิโลกรัมต่อคนต่อปี (0.001 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน)

การนำพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์จำเป็นต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่มีขนาดใหญ่เพียงพอ แต่ Roadmap การจัดการขยะพลาสติกมิได้พิจารณาเงื่อนไขและขีดจำกัดดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อการวางโครงข่ายการบริหารงบประมาณ การจัดการและการกำหนดมาตรการปฏิบัติการต่างๆ ตลอดจนประเด็นดังต่อไปนี้

- การรวบรวมขยะพลาสติกให้ได้เพียงพอต่อการนำกลับมาแปรรูปให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ทำได้ยาก มีต้นทุนสูง และต้องใช้เวลานานในการเก็บรวบรวมและนำส่ง
- ขยะพลาสติกผลิตจากวัสดุพลาสติก โพลีเมอร์ ซึ่งมีองค์ประกอบส่วนผสมทางเคมีหลากหลาย ทำให้ขยะพลาสติกแต่ละชนิด/ประเภทไม่สามารถนำมาผสมรวมกันในการนำกลับมาแปรรูปใหม่
- การเก็บรวบรวมขยะพลาสติกให้ได้น้ำหนัก 1 ตัน ต้องใช้ระยะเวลามากกว่าการเก็บรวบรวมขยะโดยรวม 1 ตัน
- ต้นทุนการจัดการขยะพลาสติก 1 ตัน ไม่เท่ากับต้นทุนการจัดการขยะโดยรวม 1 ตัน

สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในที่นี่หมายถึง 2 ส่วน คือ

- ระบบสนับสนุนที่จะลดการเกิดขยะพลาสติก ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบริโภค รวมถึงการบริโภคที่มีความรับผิดชอบต่อบรรจุภัณฑ์พลาสติก เช่น การส่งเสริมให้มีการนำภาชนะบรรจุภัณฑ์กลับมาใช้ซ้ำและเติมซ้ำหลายครั้ง (reuse and refill) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น จุดบริการสาธารณะเติมน้ำดื่มฟรี การส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมเพื่อ refill เป็นต้น
- ระบบ Logistic and Transportations System ซึ่งเป็นการวางระบบรองรับการบริหารจัดการขยะพลาสติกให้เกิดการไหลเวียน (flow) และส่งต่อเนื่องถึงกันทั้งระบบ ด้วยต้นทุนต่ำและลดข้อจำกัดลงอีกทั้ง การมีโครงข่ายอุตสาหกรรมต่อเนื่องสู่การใช้วัสดุพลาสติกร่วมกัน ในหลากหลายผลิตภัณฑ์

ใน Roadmap การจัดการขยะพลาสติกไม่ได้กล่าวถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานทั้ง 2 ส่วนดังกล่าว ซึ่งเป็นหลักของการส่งเสริมการลดวัสดุพลาสติกจากการบริโภค และเพิ่มการสร้างโครงข่ายและเครือข่ายเศรษฐกิจหมุนเวียนของผู้ผลิต ที่จะรับผิดชอบร่วมกันต่อสิ่งแวดล้อมที่ดี

ไร้ทิศทาง

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกขาดการทบทวนทิศทาง มาตรการ และแรงผลักดันของการดำเนินนโยบายการจัดการพลาสติกในอดีตและปัจจุบัน (Measures to pressure) จึงทำให้ไม่รู้ว่า ทิศทางที่กำหนดไว้มีความต่อเนื่อง สอดคล้อง และ/หรือขัดแย้งกับการดำเนินการที่ผ่านมาในอดีตหรือไม่ และการผลักดันต่อเนื่องจะมีผลต่อความสำเร็จและสัมฤทธิ์ผลแต่ละระยะของการดำเนินงานหรือไม่

โครงสร้างการผลิตและการบริโภคที่เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการพลาสติก เช่น อุปกรณ์ ของใช้ที่ทำจากพลาสติกเมื่อหมดอายุการใช้งานแล้วจะนำไปจัดการอย่างไร รูปแบบการบริโภคพลาสติกของแต่ละอุปกรณ์เครื่องใช้ เป็นต้น ทำให้การจัดทำ plastic input-output balance sheet ไม่ครบวงจรและการประมาณการเป็นแบบหยุดนิ่ง (static)

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกไม่ได้เชื่อมโยงให้เห็นว่า การสะสมของพลาสติกที่เพิ่มขึ้นจากการคั่งค้างในระบบการบริโภคในระยะเวลาดำเนินการมีจำนวนเท่าไร ในกรณีของยุโรป การจัดทำนโยบายจะเริ่มต้นจากการทำ balancing sheet และการพัฒนาฐานข้อมูลนี้ก่อน เพื่อจะกำหนดนโยบายให้ได้ครบวงจรและทุกภาคส่วนได้ร่วมรับผลประโยชน์ (win-win solution) ประชาชนในฐานะผู้บริโภคจะไม่ใช้ผู้แบกรับภาระฝ่ายเดียว

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกขาดการทบทวนโครงสร้างการผลิตและการบริโภคแบบปิด (circle/closed looping) รวมถึงผู้ผลิตและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับพลาสติก (Plastic

industry-business-trading) ตั้งแต่อุตสาหกรรมต้นทางจนถึงอุตสาหกรรมการผลิตพลาสติก เพื่อการบริโภค และการค้าขายในระบบ ตลอดจนประเภทของสินค้าที่ใช้พลาสติกเป็นองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นตัวสินค้า (plastic component, content of uses) และบรรจุภัณฑ์ (packaging) รวมถึงขอบข่ายของผู้อยู่เบื้องหลัง คือ กลุ่มชาเลนจ์ ผู้รังสรรค์ธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสาธารณะ

Roadmap การจัดการขยะไม่กล่าวถึง transportation และ logistics ของขยะพลาสติกกว่าหลังการผลิต-ก่อนบริโภคถูกขนส่งอย่างไร แล้วหลังการบริโภค-นำกลับมาใช้ประโยชน์จะขนส่งนำกลับมาอย่างไร ขาดงานวิจัยเชิงนโยบาย (policy research) ข้อมูลสนับสนุนและหลักฐานเชิงประจักษ์นำมาสนับสนุนการดำเนินงานทั้งระบบ

ขาดทางเลือก

Roadmap การจัดการขยะพลาสติกขาดนโยบายทางเลือกที่สนับสนุนให้การปฏิบัติการมี แนวทางที่หลากหลาย ในการผลักดันนโยบายและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภค เช่น

- ทางเลือกการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกเพิ่มขึ้นจาก food delivery ในช่วงวิกฤต COVID-19 ตั้งแต่เดือนมกราคม 2563
- ทางเลือกเพื่อให้ภาคธุรกิจผู้ค้าส่ง-ค้าปลีกสินค้าอุปโภคบริโภค สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้แทนพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้งอย่างจริงจัง ตัวอย่างเช่น แบรินต์ Laser Food ในสเปน เป็นผู้บุกเบิกระบบติดตามเลเซอร์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเรียกว่า “การสร้าง แบรินต์แบบธรรมชาติ”(Natural Branding) โดยนำผิวของผักและผลไม้ขนาดบางจิวออกเพื่อ เป็นฉลากข้อมูลผลิตภัณฑ์แทนการติดสติ๊กเกอร์ และห้างค้าปลีก Foodstuffs ในนิวซีแลนด์ เริ่มโครงการ “อาหารเปลือย” โดยทำงานร่วมกับซัพพลายเออร์เพื่อยุติการห่อหุ้มผักและผลไม้ ด้วยพลาสติก ซูเปอร์มาร์เก็ตจะติดตั้งเครื่องทำความสะอาดระบบ “ละอองน้ำ” เพื่อให้สินค้าสด ใหม่และคงอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์โดยไม่ต้องใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น...
- มาตรการทางสังคมหรือทางธุรกิจใหม่ๆ เช่น กำหนดให้ผู้ประกอบการทางธุรกิจจะต้องรับผิดชอบ บรรจุภัณฑ์ของตนเอง หรือการเพิ่มต้นทุนการจัดการที่มากขึ้น โดยไม่ผลักภาระให้กับ ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บรรจุภัณฑ์ เช่น (1) ห้างสรรพสินค้าแจกแต้มสะสมสำหรับผู้ซื้อสินค้าที่ไม่ รับผิดชอบ (2) ผู้ผลิตสินค้าปรับบรรจุภัณฑ์สินค้า ต้นทุนจะสูงขึ้น ในระยะแรก และจะลดลง อย่างต่อเนื่องจนใกล้เคียงกับการใช้บรรจุภัณฑ์เดิม (3) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์คงทน(durable packaging) ทดแทนบรรจุภัณฑ์ใช้ครั้งเดียวทิ้ง เพื่อให้เกิดการเรียกคืนและใช้ซ้ำบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น
- การกำหนดให้มี (1) Plastic Recycled Content (2) Brand Auditing (3) Plastic Database (4) สิทธิของการใช้เครื่องใช้ซ่อมแซมได้ (right to repair)
- การพัฒนาตัวชี้วัดพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริโภค สินค้าและผู้ขายสินค้าในตลาดสินค้า

แนวคิดใน Roadmap การจัดการขยะพลาสติกและประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด	ประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้อง
<p>ลดและเลิกการใช้พลาสติกภายในประเทศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • รมรณรงค์ลดและเลิกการใช้ พลาสติกภายในประเทศ แต่กลับส่งเสริมอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคอลให้ขยายการผลิตมากขึ้น • การส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจพลังงานจากเชื้อเพลิงขยะพลาสติก • การอนุญาตนำเข้าพลาสติกเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า • การอนุญาตตั้งโรงคัดแยกขยะโดยไม่ต้องทำ EIA (ยกเลิกกฎกระทรวง EIA โรงไฟฟ้าขยะ ได้รับการยกเว้น สมัย คสช. 2557-2558 ณ ปัจจุบัน ยังไม่ต้องการ EIA) • ย้อนแย้งกับเป้าหมายในแผนที่นำทางการลดก๊าซเรือนกระจกพ.ศ. 2564-2573 (Thailand's Nationally Determined Contribution Roadmap on Mitigation 2021-2030) ไม่ระบุถึงการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเผาขยะพลาสติก การเผาขยะพลาสติก 1 ตัน จะปล่อยก๊าซเรือนกระจก 2,890 กิโลกรัม CO₂ เทียบเท่า หากนำขยะพลาสติก 0.78 ล้านตัน ไปเผา จะมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจก 2.26 ล้านตัน CO₂ เทียบเท่า หรือประมาณร้อยละ 11 ของการประมาณการการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศด้านการจัดการของเสีย ในกรณีปกติที่ไม่มีมาตรการใด ๆ แทรกแซง ภายในปี 2573 อย่างไรก็ตาม หากมีการกำหนดมาตรการแทรกแซงลดปริมาณขยะพลาสติกลงเพียงร้อยละ 50 โดยนำส่วนที่ลดได้ กลับสู่การใช้แทนวัตถุดิบการผลิตภาคอุตสาหกรรม การปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจะเหลือเพียง 1.87 ล้านตัน (CO₂ เทียบเท่า หรือลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงได้ร้อยละ 20 ของการต้องกำจัดขยะพลาสติกด้วยการเผาทั้งหมด • ภาคธุรกิจผู้ค้าได้กำไรมากขึ้นจากการประหยัด แต่ราคาสินค้าไม่ปรับลดลง • ภาคธุรกิจประหยัดเงินค่าบรรจุภัณฑ์นำเงินส่วนที่ประหยัดได้นำไปบริจาค ให้แก่องค์กรการกุศล / สาธารณะ นำเงินส่วนบริจาคลดหย่อนภาษีได้ 2 เท่า • การลดและเลิกใช้พลาสติกปิโตรเคมีเพื่อสนับสนุนให้ผลิต compostable plastic, biodegradable plastic ที่ผลิตจากอ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ซึ่งเป็นกลุ่มพืชที่ปลูกบนกรพื้นที่อนุรักษ์ ขาดการส่งเสริมการจำกัดพื้นที่เพาะปลูกพืช
<p>การขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต</p>	<p>ไม่สามารถสร้างภาระความรับผิดชอบของภาคธุรกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ไม่มีการกำหนดแนวทางการสร้างภาระภาษีหรือค่าธรรมเนียมจากผู้ผลิตที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์หรือบรรจุภัณฑ์ของตนเอง • ไม่มีการกำหนดกรอบความรับผิดชอบที่ผู้ผลิตสินค้าต้องเรียกคืนหรือรับผิดชอบนำกลับมาสู่การกำจัด • ไม่มีมาตรการลงโทษต่อผู้ผลิตที่ไม่มีและไม่ดำเนินการตามแนวทางความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ของตนเอง <p>นโยบายเอื้อต่อการปฏิบัติการกับกลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่</p> <ul style="list-style-type: none"> • การออกประมวลภาษีราชการสนับสนุนการลดการใช้พลาสติก ในภาคธุรกิจกำหนดกรอบเอื้อต่อธุรกิจขนาดใหญ่กว่าขนาดเล็ก • การไม่มีนโยบายเอื้อต่อภาคธุรกิจผู้ใช้พลาสติกในระดับพื้นที่ (จังหวัด / ท้องถิ่น) ที่จะได้รับผลประโยชน์จากการสนับสนุนการลดและเลิกใช้วัสดุพลาสติกในภาคธุรกิจ
<p>การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน(Circular Economy)</p>	<p>การสนับสนุนการพัฒนาเชื้อเพลิง RDF จากขยะพลาสติก</p> <p>การมีนโยบายสนับสนุนทางอ้อม(เลือกปฏิบัติ) ต่อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากส่วนผสมจากวัสดุรีไซเคิล เช่น การกำหนดให้หน่วยงานราชการซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม(Green Procurement) ในลักษณะทางเลือก โดยยังคงเงื่อนไขว่า ถ้าสินค้ามีราคาสูงกว่าให้เลือกสินค้าอื่นแทนได้ เป็นต้น</p>

ข้อเสนอของกรีนพีซ

- กรมควบคุมมลพิษต้องดำเนินการประเมินผล Roadmap การจัดการขยะพลาสติก โดย เปิดเวทีสาธารณะให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนนำเสนอกรอบแนวคิดของการประเมิน ผลอย่างเท่าเทียมกัน
- ยกเลิกการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจพลังงานจากเชื้อเพลิงขยะพลาสติก และการอนุญาตนำเข้าเศษพลาสติกเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า เพื่อช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งภายใต้แผนที่น่าทางลดก๊าซเรือนกระจก พ.ศ. 2564-2573 และเป้าหมายลดก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emission) พ.ศ.2608-2613